

Bekymringssamtalen

-

Muligheter og begrensninger

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2013

Kand.nr : 256
Antall ord: 5857

Sammendrag

Bekymringssamtalen er en del av politiets personorienterte kriminalitetsforebygging. På bakgrunn av egne erfaringer fra praksisåret, ønsket jeg å se på hvilke muligheter og begrensninger det ligger i bekymringssamtalen. Problemstillingen ble som følger:

”Hvilke muligheter og begrensninger har politiet til forebygge ungdomskriminalitet ved bruk av bekymringssamtalen?”

Bekymringssamtalen er et relativt nytt verktøy tatt i bruk av politiet. I 1995 ble bekymringssamtalen forsøkt på flere personer i tilknytning til det høyreekstreme miljøet på Nordstrand. Flere valgte å forlate miljøet. Selv om lengre tiltak enn bekymringssamtalen syns å ha størst effekt, kan samtalen med hjelp av tidlig intervensjon og samarbeid mellom forskjellige etater bidra til å endre ungdommens atferd. Et godt samarbeid mellom parter og etater kan også gi en klarere fordeling av ansvars- og rolleområder.

Informasjonen som kommer fra en bekymringssamtale må også sees i et helhetsperspektiv. Det kan eventuelt brukes til større forebyggingstiltak.

Begrensninger som kan dukke opp ved bruk av bekymringssamtale er først og fremst hvordan politiet kan identifisere problem- og risikoatferd. Det finnes ingen oppskrift for hvilke ungdommer som vil utvikle en risikoatferd. En tidlig intervensjon kan i verstefall virke mot sin hensikt og ta bort foreldrenes ansvar over ungdommens liv. Samarbeidet kan også ødelegge informasjonsflyten mellom partene på grunn av taushetsplikten til offentlige etater. På bakgrunn av dette kan forskjellige parter sitte med informasjon som ikke deles, og derav ønske å iverksette forskjellige tiltak som de selv synes er best for ungdommen.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	2
1.1 BEGRUNNELSE FOR PROBLEMSTILLING	2
1.2 AVGRENSNING, DEFINISJON AV BEGREPER OG MÅLESTOKK.	3
2. METODE.....	4
2.1 VALG AV METODE.....	4
2.2 VALG AV LITTERATUR	5
3. MULIGHETER OG BEGRENSNINGER VED BRUK AV BEKYMRINGSSAMTALEN ..	6
3.1 BEKYMRINGSSAMTALEN	6
3.2 TIDLIG INTERVENSJON	11
3.3 ETTERRETNING	14
3.4 SAMARBEID.....	15
4. AVSLUTNING.....	18
5. REFERANSELISTE	20
5.1 SELVVALGT PENSUM:	22

1. Innledning

1.1 Begrunnelse for problemstilling

Temaet for denne bacheloroppgaven er politiets forebyggende arbeid mot ungdomskriminalitet ved bruk av bekymringssamtalen.

Bakgrunnen for valg av problemstilling kommer fra erfaringer jeg fikk i løpet av praksisåret. Praksisåret mitt hadde jeg ved en liten politistasjon. I løpet av praksisåret ble den eneste forebyggende avdelingen i politidistriktet, borte.

I løpet av praksisåret stod jeg i flere situasjoner hvor barn og ungdom enten begikk skadeverk eller var ruset, både på alkohol og narkotika. De hadde et kriminelt rulleblad som kunne spores langt tilbake til tidlig i tenårene. Jeg følte meg maktesløs. En gutt gjorde spesielt inntrykk. Han var i 20 årene og solgte mye narkotika i byen. Det var tydelig at narkotikaen var en stor del av livet hans. I løpet av praksisåret, ble det skrevet anmeldelser for samme overtredelse gjentatte ganger. Ikke nok med det, men han var mistenkt i en rekke andre alvorlige saker som var under etterforskning. Hvordan skal man gripe an en ungdom av dette kaliber? Burde man ha gjort noe tidligere i stede for å være fokusert på å straffe han hver gang?

Det var også en annen episode hvor jeg ble stående igjen som et spørsmålstegn over handlingen til politiet. En barnehage var rasert, og den lokale media omtalte dette som store pøbelstreker. Ingen kunne forstå hvem som hadde gjort dette. Tilslutt stod to gutter på 10 år frem for foreldrene sine og fortalte at de hadde gjort dette. Foreldrene tok kontakt med skolen, hvor begge guttene går, og ønsket hjelp til hvordan dette skulle løses. Skolen tok kontakt med politiet for råd. De ble enige om at politiet burde ta en samtale med guttene. To betjenter dro til skolen og kjeftet på guttene i 10 min.

Det kan reise seg mange interessante spørsmål rundt ungdom og kriminalitet. Hvordan kan politiet bidra til å hjelpe ungdommer ut og bort fra kriminalitetens verden, i stedet for å straffe de gjennom fengsel? På bakgrunn for dette har problemstillingen blitt formulert slik:

Hvilke muligheter og begrensninger har politiet til forebygge ungdomskriminalitet ved bruk av bekymringssamtalen?”

1.2 Avgrensning, definisjon av begreper og målestokk.

Det kan reises mange problemområder rundt ungdomskriminalitet, men det er interessant å se på hvilke forebyggende tiltak politiet gjør mot ungdomskriminalitet. Oppgaven avgrenses ved å ta utgangspunkt for et av verktøyene politiet kan bruke. Jeg har valgt å fokusere på bekymringssamtalen. Dette fordi bekymringssamtalen brukes i samspill med ungdom under 18 år og de foresatte. Jeg har også valgt å fokusere noe på ungdom og rus. Dette fordi det finnes mye teori på området som er aktuell i forbindelse med bekymringssamtale.

Med *bekymringssamtale* menes i denne oppgaven alle samtaler politiet har med ungdom og foresatte som gjennomføres etter veileder for bekymringssamtale fastsatt av politidirektoratet (POD, 2011) og med pliktig oppmøte etter politiloven § 13, fjerde ledd, eller frivillig oppmøte etter politiloven §§1-2. Med *ungdom/barn* menes personer under 18 år.

Med *kriminalitet* menes handlinger som er i strid med gjeldende lov, og som er belagt med straff. (Thoresen, Lid, & Stene, 2009). Med *ungdomskriminalitet* menes all kriminalitet begått av ungdom under 18 år.

Rusmisbruk er et vanskelig ord å definere. I følge boka "Forebyggende Ungdomsarbeid" (Helland & Øya, 2000) går det ingen klare grenser mellom bruk og misbruk av rusmidler. Som regel snakker man om misbruk når det er et forbruk som forårsaker problemer. Jeg har i denne oppgaven valgt å definere rusmisbruk som all bruk av rusmidler.

Med *rusmiddel* menes både alkohol og narkotika som står oppført på narkotikalistens. (FOR-2013-02-14-199, 2013).

Målestokken for oppgaven er muligheter og begrensninger.

2. Metode

2.1 Valg av metode

Jeg har valgt å belyse problemstillingen ved bruk av en teoretisk metode, for å belyse de ulike temaene problemstillingen tar opp. Teoretisk metode gir meg muligheten til å benytte allerede eksisterende teori og forskning skrevet av forskjellige profesjoner. Dette gjør at problemstillingen kan bli drøftet fra en bredere vinkel. Dersom teorien støttes fra flere forskjellige profesjoner, vil det også være lettere å verifisere eller falsifisere teorien, siden teorien kommer fra forskjellige perspektiver. Ved en slik fremgangsmåte må man være kritisk til hva og hvordan man søker etter litteratur.

En teoretisk metode handler om hvordan vi skal gå frem for å få informasjon om den sosiale virkeligheten. Dette kan gjøres på forskjellige måter, men gjøres i all hovedsak i å samle inn, analysere og tolke data. Med data menes noe som er registrert og kan foreligge i mange ulike former, som notater, observasjoner, dokumenter, lyd- og filmopptak. Å bruke en vitenskapelig metode handler om hvordan man kan gå frem for å undersøke om en problemstilling er i overenstemmelse med virkeligheten eller ikke. En vitenskapelig metode skal være etterprøvbar. Det er ikke tilstrekkelig å basere seg på oppfatninger eller antagelser. Ved bruk av data er det viktig å huske at data ikke er selve virkeligheten. Virkeligheten er stor og kompleks, og det er ikke mulighet til å registrere alt.

Hensikten med vitenskapelig metode er å kunne etterprøve de svarene man får til problemstillingen. Man skal kunne se hvordan forfatteren har kommet frem til nettopp de svarene han har.

2.2 Valg av litteratur

I forberedelsesfasen brukte jeg mye tid på å søke etter relevant litteratur. Jeg har i all hovedsak benyttet meg av søk på internett og i bibliotekbase¹, for å søke etter forfattere og boktitler, internett og relevant pensumlitteratur med referanser. I begynnelsen ble det bruk konkrete søkeord som ”bekymringssamtalen” og ”ungdomskriminalitet” + ”bekymringssamtalen”. Det som kom frem var Lie (Lie, 2011), og politiets veileder for bekymringssamtalen (POD, 2011). Søkeordene ble for snevre og måtte bli mer generelle.

Det var vanskelig å finne direkte litteratur som omhandlet både bekymringssamtalen og ungdomskriminalitet. Grunnen til dette kan være at bekymringssamtalen er et relativt nytt verktøy som stadig er i utvikling. Det har kommet nye føringer som hvordan samtalen skal gjennomføres og dokumenteres. Pr dags dato er masteroppgaven til Olsen (Olsen, 2011), den eneste som har evaluert bekymringssamtalen som et verktøy. På den andre siden finnes det mye relevant litteratur som belyser bekymringssamtalen, ungdomskriminalitet og rus hver for seg. Jeg har søkt etter litteratur som omhandler selve bekymringssamtalen for så å søke etter litteratur som omhandler ungdomskriminalitet og rus.

Basert på søkene som er gjort har jeg valgt å bruke litteratur om bekymringssamtalen, ungdom, oppvekst og rus. Dette fordi det gir innsyn i bakenforliggende årsaker til at ungdom begår kriminalitet og hvilke faktorer som er med å påvirke ungdommens valg. Mye av litteraturen baserer seg også på erfaringer fra politibetjenter og forskning på ungdom med tanke på sosial påvirkning, familieforhold, tidlig intervensjon og tidlig debut. I tillegg har jeg benyttet strategier og handlingsplaner fra stortinget, regjeringen og justis- og politidepartementet.

Når jeg har funnet litteratur, har jeg aktivt brukt litteraturens kildehenvisning for å finne ny og støttende litteratur. Hypoteser, konklusjoner og lignende som kommer frem i denne oppgaven er derfor basert på primærkilden eller sekundærkilden med henvisning til primærkilden.

¹ Søkebasen BIBSYS

3. Muligheter og begrensninger ved bruk av bekymringssamtalen

3.1 Bekymringssamtalen

”Jeg tror på samtalen mellom mennesker. Jeg tror det å møtes i all enkelhet til samtale har stor iboende kraft(...) Jeg fikk nylig høre en løfterik fortelling om samtalen betydning i det forebyggende politiarbeidet. Ni tidligere nynazister har fortalt en forsker at en alvorsprat med politiet var viktig for at de trakk seg ut av et voldsorientert miljø. Manglerud politistasjon i Oslo har gjennom mange år utviklet en metode for å snakke med ungdom i faresonen. Såkalte bekymringssamtaler er blitt et viktig verktøy for politiet. Ingen må fortelle meg at samtaler er puslete greier.” (H.M Kong Harald, nyttårstale 2011) .

Det H.M Kong Harald viser til her, er det forebyggende politiarbeid som ble gjort i et høyreekstremt miljø på Nordstrand i 1995-1997. Tom Olsen (Olsen, 2011), var en av nynazistene som trakk seg ut og bort fra det nynazistiske miljøet. Han har i etterkant foretatt flere intervjuer i forbindelse med sin masteroppgave om nynazistiske miljøer. I intervjuene kom det klart frem at samtalen med politiet medvirket og var for noen en avgjørende faktor for at vedkommende tok en beslutning om å trekke seg ut av miljøet. Dette er første gang politiets bruk av verktøyet bekymringssamtale er evaluert.

Å forebygge er et vidt begrep. Ifølge Lie (Lie, 2011), er å forebygge det å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer. Det kan være så mangt, alt fra å forebygge fysiske lidelser til å forebygge trafikkulykker. Kriminalitetsforebygging handler derimot om å tilrettelegge for tilhørighet til det lovlydige samfunnet. Det handler om å snu en skjevutvikling, gjøre en forskjell og bidra til å skape trygghet og livskvalitet. Det handler om å tørre å utgjøre en forskjell, å være tilgjengelig for publikum og lokalsamfunn. Kriminalitetsforebygging er i dag en av de viktigste måtene politiet kan beskytte og trygger borgerne på. Befolkningen aksepterer at omfattende virkemidler kan gå på bekostning av annet, dersom det trygger dem mot kriminalitet. (Lie, 2011). Det kriminalitetsforebyggende ansvaret er hjemlet i politiloven § 1;

”Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.” (Politi-loven, 1995)

Begrepet forebyggende virksomhet kan i seg selv tolkes på to måter; en vid og en snever tolkning. En vid tolkning omfatter alt av aktiviteter som kan motvirke krenkelser av det politiet er satt til å beskytte. Dette bidrar til at forebyggende virksomhet i seg selv blir en selvstendig og frittstående politiplikt. En snever tolkning gjør forebyggende virksomhet til tiltak rettet mot nært forestående og konkrete faresituasjoner. Det bidrar til at å forebygge blir en form i selve tjenesten, noe man kan velge å gjøre eller ikke gjøre. (Augeland, Mæland, & Røsandhaug, 2011). I følge politi-loven § 1, skal den forebyggende virksomheten være et ledd i en samlede innsats for å fremme rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd for øvrig. Dette viser at å forebygge skal ligge som en grunnpilar under utførelsen av alt av politiarbeid, og det legges en vid tolkning av begrepet forebyggende virksomhet til grunn.

Politiets bekymringssamtale er en del av det man betegner som personorientert kriminalitetsforebygging, eller sekundær² forebygging (Helland & Øya, 2000) Personorientert forebygging handler om å påvirke de bakenforliggende årsakene til at et individ begår lovbrudd. Det handler om å avdekke og analysere ungdomsmiljøer som begår eller har stor risiko for å begå kriminalitet (Lie, 2011). Tidligere var personorientert forebygging rettet generelt mot barn og unge. I dag er denne formen for forebygging endret til å rette seg mot enkeltindivider og grupper som klart befinner seg nærmere faresonen for å begå lovbrudd. Bakgrunnen for denne endringen var en vurdering om hvor det var mest hensiktsmessig å sette inn politiets ressurser. Man så at skoleundervisning og andre former for generelle tiltak hadde liten effekt. Tanken bak endringen var at majoriteten av ungdom sannsynligvis ikke kom til å utvikle problematferd, fremfor unge med høy risiko for å begå kriminalitet.

Veilederen for politiets bekymringssamtale (POD, 2011), viser hvordan bekymringssamtalen er et verktøy som kan brukes i to hovedspor. Det ene sporet er pliktig oppmøte til samtale etter politi-loven § 13, 4 og 5 ledd, og det andre er frivillig oppmøte etter politi-loven §§ 1 og 2. Det trenger altså ikke ha skjedd noe straffbart for at en bekymringssamtale kan gjennomføres. På denne måten kan politiet ved bruk av bekymringssamtalen fange opp ungdom som faller utenfor den vanlige straffesaksbehandlingen og ungdom som anses å være i faresonen. Dette kan for eksempel

² Sekundær forebygging er tiltak som settes i gang for å forhindre en negativ utvikling etter at problemer er oppstått

være i saker hvor politiet ordner opp på stedet og det ikke er grunn til videre etterforskning eller hvor politiet gjentatt har fått meldinger om problematferd (Nilstad, 2004). Dermed kan bekymringssamtalen brukes på en proaktiv måte mot risikoungdom som ved tidlig intervensjon er identifisert.

For å kunne vurdere bekymringssamtalens effekt opp mot ungdomskriminalitet, må man blant annet se på statistikk for tilbakefall. I 2005 var det etterforsket 10 341 siktede i alderen 5-17 år. I løpet av den påfølgende femårsperioden hadde 5897 av disse tilbakefall (Statistisk Sentralbyrå, 2005). Disse tallene sier ingen ting om ungdommene hadde vært inne til en bekymringssamtale etter det første lovbruddet. Men det viser at det er store tilbakefall etter første gang man er siktet. For at et tall skal kunne være plausibelt, må det strekke seg tilbake mange år. Siden disse tallene bare er registrert et par år tilbake, kan man ikke se noen utvikling og der av ikke si noe sikkert om den forebyggende effekten.

I Koding kommune i Danmark, har politiet utprøvd bekymringssamtalen i 5 år, med positive resultater. I følge avisa Jydske Vestkysten (Jydske Vestkysten, 2011) var resultatet:

- Av 55 ungdommer, som var siktet for kriminalitet, og som i 2006 var til en bekymringssamtale, ble 15 av dem i 2010 tatt for kriminalitet, mens politiet var bekymret for åtte av dem.
- Av 25 ungdommer, som var siktet for kriminalitet, og som var til bekymringssamtale i 2007, ble to tatt for ny kriminalitet i 2010, mens politiet var bekymret for fire av dem
- Av 13 ungdommer, som var siktet, og som var til bekymringssamtale i 2008, ble fire tatt for kriminalitet i 2010.
- Av 21 ungdommer, som var siktet, og som var til bekymringssamtale i 2009, ble to tatt for kriminalitet i 2010.

I løpet av en tidsperiode på fem år var 114 ungdommer inne til en bekymringssamtale. 25 av disse, ble tatt for kriminalitet etter bekymringssamtalen. Dette kan sammen med effekten bekymringssamtalen hadde i det nynazistiske miljøet, gi en liten indikator på at bekymringssamtalen kan virke positivt for enkeltgrupper og ungdommer.

I veileder for politiets bekymringssamtale (POD, 2011), er det påpekt at bekymringssamtalen er kartleggingssamtale for å ivareta alle parter interesser og komme frem til gode løsninger sammen. Et av målene med samtalen er å finne frem til tiltak som kan hjelpe ungdommen. Dette viser at politiet i seg selv ikke skal være terapeut eller behandler. Politiet skal være en veileder og kontakte andre aktører som kan ta seg av de mer dyptliggende årsakene til kriminaliteten, dersom dette er nødvendig.

Et viktig prinsipp for bekymringssamtalen er at den skal være en såkalt dialogsamtale og ikke en krevende samtale. Det bør bli motivert og lagt til rette for at ungdommen for utrykke seg innenfor sine egne rammer (POD, 2011). Ungdommen og de foresatte må involveres for å skape eierforhold, motivasjon for, og opplevelse av deltakelse i egen utvikling. Dersom man ikke får frem en dialog kan det i verste fall oppstå problemer med kommunikasjonen, noe som kan påvirke ungdommens motivasjon for å endre sin atferd. Hvis politiet kommer med ulike løsninger på problemene uten å involvere ungdommen og foreldrene, kan det oppstå et asymmetrisk maktforhold mellom politi og familie, som gjør det vanskelig for familien å korrigere politiet fremstilling samt å hindre politiets innsikt i familiens syn på egen situasjon (Lie, 2011).

Målet med samtalen er å motivere den enkelte ungdom og foresatte til selv å starte på en positiv endring av sin livssituasjon. Fra politiets side er det viktig at man benytter åpne spørsmål, er aktivt lyttende og bruker god tid så ungdommen får brukte tid og reflektert rundt spørsmålene som blir stilt for å finne fremt il svarene selv (POD, 2011). Selv om samtalen skal være en dialogsamtale, så er det viktig å huske hvorfor man bruker bekymringssamtalen. Verktøyet er en reaksjon på uønsket atferd som kan føre til en kriminell atferd. Det er derfor viktig å kombinere inkluderingsstrategier og grenesetningsstrategier (Lie, 2011). Politiet har en viktig rolle som grensesettere og skal si fra når grensen for ungdommen er nådd, jf politiloven § 6, ”informasjon – veiledning – rådgivning – pålegg – advarsel” (POD, 2011, p. 30). Dette innebærer at det å snakke om konsekvenser og hva som er rett og galt, bør være en del av samtalen, men ikke det man bruker lengst tid på. Forskning viser at det å snakke om konsekvenser ikke er den beste måten å nå langt inn over lengre tid (POD, 2011). En samtale vil være et signal om at ungdommens negative handlinger er oppdaget og at atferden bør endres (Nilstad, 2004). Det å finne en balansegang mellom å være grensesetter samtidig som man skal tilrettelegge for en god dialog så ungdommen i størst mulig grad klarer å reflektere rundt sine egne handlinger, kan være svært krevende. Derfor setter en bekymringssamtale store krav til kunnskap og framferd fra politiets side.

Boka ”Forebyggende Ungdomsarbeid” (Helland & Øya, 2000) tar for seg forskjellige bakenforliggende årsaker til kriminaliteten og mulige metoder å forebygge dette. De mener at flere av tiltakene som settes i verk i dag, bare er rettet mot en enkelt risikofaktor og utelater andre. Årsaksforholdene bak kriminaliteten er komplekse og sammensydd, bare å fokusere på en årsak kan ha negativ virkning. Det kan bidra til at tiltak som settes i verk, vil være uten effekt når de andre risikofaktorer påvirker tiltaket i en negativ retning. Tiltak som iverksettes

bør ikke bare innebære tiltak fra politiets side, men også andre samarbeidspartnere som skole, familie-, og fritidsaktiviteter.

Helland og Øya (Helland & Øya, 2000), påpeker et annet viktig moment, at intensive tiltak av en viss varighet har best effekt når det kommer til forebygging av rusmisbruk. De kortvarige tiltakene, som bekymringssamtalen, synes å ha mindre effekt. Nettopp det at samtalen kun er én samtale, kan legge begrensinger for hva en enkelt samtale kan gjøre for ungdommen. Det er personavhengig hvor mange samtaler som vil gi nødvendig effekt. Lie påpeker at bekymringssamtalen trolig er mest virkningsfull for ”de ungdommene som fortsatt anerkjenner samfunnets normer” (Lie, 2011, p. 108). Flere av informantene i masteroppgaven til Olsen (Olsen, 2011), påpekte at bekymringssamtalen ville vært mer fullstendig dersom den i tillegg til selve samtalen innebar et reelt tilbud om samtalepartner og arbeid eller skoleplass. Dette underbygger at tiltak av en viss varighet har bedre effekt, selv om dette gjaldt nynazistgruppen.

3.2 Tidlig intervensjon

I justisdepartementets kriminalitetsforebyggende handlingsplan "Gode krefter" (Justisdepartementet, 2009) legges det vekt på at tidlig intervensjon fra politiets side er å betrakte som en hovedstrategi. Bekymringssamtalen er et av tiltakene som kan settes i verk for å oppnå en tidlig intervensjon. Handlingsplanen viser til en samarbeidsrapport mellom NIBR og Politihøgskolen (Egge, Barland, Ruud, & Haaland, 2008) om kriminalitetsforebygging i fem store byer. De fant fire suksesskriterier for det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Et av disse er tidlig intervensjon. Veilederen for politiets bruk av bekymringssamtalen påpeker at en tidlig intervensjon ved bruk av samtalen kan gi grunnlag for kartlegge årsaker og initiere til et samarbeid mer andre etater, i en tidlig fase. Et raskt samarbeid med barnevern, helsetjeneste, skole ol. ved tidlig intervensjon er et av målene med veilederen for bekymringssamtalen. I tillegg gir samtalen mulighet for å involvere foreldre så tidlig som mulig, så ungdommen og foreldrene sammen kan bidra med å finne frem til løsninger. En rask inngripen og oppfølging fra politiets side, både på bagatellmessige forhold og mer alvorlige forhold, der barn er de kriminelle, kan redusere faren for at de fortsetter med nye og langt mer alvorlige forhold (Nilstad, 2004).

Tanken om tidlig intervensjon er svært aktuell spesielt med tanke på rus- og narkotikaforebygging. "Fra bekymrings til handling - en veileder om tidlig intervensjon på rusområdet" (Helsedirektoratet, 2009), legger vekt på tidlig identifisering og intervensjon for å forebygge misbruk av rusmidler. Et omstridt tema innen rusproblematikk er om en tidlig debut av røyk og alkohol fører til senere bruk av narkotika. I følge Pedersen (Pedersen, 1998) kan alkohol og røyk fungere som et springbrett inn til illegale rusmidler som hasj. Dette gir sterke indikasjoner på at rusmidler i de fleste tilfeller blir introdusert i en spesiell rekkefølge, de svakeste rusmidlene først – så de sterke. Ved bruk av politiets bekymringssamtale på et tidlig tidspunkt, kan man få satt i verk tiltak før et eventuelt misbruk får utviklet seg. Pedersen (Pedersen, 1998) påpeker at ungdom påvirkes av normer og atferdsmønstre til de som står en nærmest. Det er derfor viktig å ikke glemme foreldrenes rolle og invitere de sammen med ungdommen til en samtale.

Et spørsmål som reiser seg er hvordan man skal klare å identifisere risikofaktorer hos ungdom? Boka "Ungdom på ville veier" (Damsgaard & Kokkersvold, 2011) karakteriserer to typer kriminell ungdom – "tidlig-starterne" og "sein-starterne". "Tidlig-starterne" er de som starter med kriminalitet tidlig i barndommen, mens "sein-starterne" starter i ungdomsårene. Det skal sies at utviklingen av den kriminelle atferden er kompleks. Det er mange faktorer

som spiller inn og det er ikke alltid svart hvit – ikke alle fra belastede oppvekstmiljøer begår kriminalitet, og ikke alle fra gode og trygge oppvekstmiljøer forblir lovlydige. Likevel er det flere fellestrekk som tidlig antisosial atferd i form av lovbrudd som tyveri, naskeri, hærverk og vold er relativt sikre indikasjoner på senere kriminalitet og rusmisbruk (Damsgaard & Kokkersvold, 2011).

En forutsetning for å lykkes med tidlig intervensjon er å identifisere risikoungdom som er i faresonen for å utvikle en kriminell atferd. På en annen side finnes det mange utfordringer og begrensinger med dette arbeide. For det første må politiet ha kunnskap om hva som kjennetegner risikoatferd, noe veilederen for politiets bekymringssamtaler (POD, 2011) mener politiet har. I tillegg må politiet være der risikoungdommen ferdes. I noen tilfeller kan ungdommen vise klare tegn på risikoatferd, og politiet bør da innkalle til en samtale. I andre tilfeller kan symptomene være svakere og vanskeligere å oppdage. Selv om vi vet at sjansen for at ungdom som starter tidlig med å drikke har større mulighet til å utvikle et rusproblem, er det ikke en sikker indikator. Selv om vi vet at bruken av narkotika ofte henger sammen med den kulturelle og sosiale bakgrunnen, er heller ikke dette en sikker indikator.

En begrensning i ønsket om tidlig intervensjon er om politiet reagerer for tidlig på noe samfunnet ser som normal atferd hos ungdom? Å være normal handler om hva samfunnet anser som allment akseptert, nettopp å ikke skille seg for mye ut. Det forbindes med å være som alle andre (Damsgaard & Kokkersvold, 2011). Vil det å blande seg inn i en normal atferd, som for ungdom er utprøvende og forskende på livet, gå mot sin hensikt? Vil det være moralsk og etisk riktig, eller kan det gå utover personens frie valg og føre til stempling og stigmatisering? Stempling innebærer at man defineres som en avviker av andre, man er ikke lenger innenfor det aksepterte. Er man stigmatisert, innebærer det å oppleve seg selv som avviker og ta på seg avvikerrollen. Stempling og stigmatisering medfører større fare for å havne utenfor eller å befinne seg i ytterkanten som omtales som marginalisering (Damsgaard & Kokkersvold, 2011). Blander politiet seg inn, kan denne oppmerksomheten stemple ungdommen som avviker, og resulterer i marginalisert ungdom. Skal politiet kalle inn alle som var under 18 år som drakk alkohol på den ene festen til en bekymringssamtale? Teoretisk sett og ideelt sett er svaret ja, dersom man vil handle etter prinsippet og målet om tidlig intervensjon. I praksis er svaret nei. Politiet har verken ressurser eller mulighet til å bringe inn eller kalle inn alle ungdommer som drikker alkohol på en fest. I følge Pedersen (Pedersen, 1998) begynner de fleste å drikke alkohol i løpet av tenårene, med tidspunktet varierer mye. De første debuterer i ti-tolvårsalderen, og antall barn som debuterer øker jevnt og trutt år for år. Pedersen påpeker at alkoholforbruket øker desto tidligere man har debutert. De som

debuterte tidlig, drikker større mengder ren alkohol med alderen, enn de som debuterte sent. Pedersen peker på de bakenforliggende faktorene for selve debuten kan ha stor påvirkning for det videre forbruket. Dagens samfunn aksepterer at mindreårige drikker, det er verken straffbart eller unormalt.

”Personorientert forebyggende politiarbeid vil kunne fungere som en selvoppfyllende profeti og dermed produsere avvik fremfor å forebygge det” (Lie, 2011, p. 117).

Det er i hovedsak foreldrenes oppgave å være grensesettere, ikke politiet. Politiets tidlige inngripen kan ta fra foreldre følelse av ansvar og mulighet til å gripe inn i ungdommens liv, noe som svekker primærkontrollen³.

Det kriminalitetsforebyggende arbeidet legger til grunn å hindre at kriminalitet oppstår. Samtidig skjer det ofte at politiet påtreffer ungdom som har begått en kriminell handling. I slike tilfeller har politiet et ansvar for å etterforske hva som har skjedd. Selv om den kriminelle lavalderen her i landet er 15 år, har politiet en plikt etter straffeprosessloven § 224, 3.ledd å etterforske lovbrudd som er begått av en mellom 12 og 15 år på handlingstidspunktet (Nilstad, 2004). Bekymringssamtalen brukes da for å forebygge ny kriminalitet, på en reaktiv måte.

³ Primærkontroll – sosial kontroll som utøves av ens nærmeste, familie, venner, nabo osv. (Christie, 1997)

3.3 Etterretning

Veilederen for bekymringssamtalen (POD, 2011) vektlegger etterretningsverdien en slik samtale kan ha, som en annen viktig del av samtalen. Det kan fremkomme nyttig informasjon som kan ha viktig betydning videre i politiets forebyggende arbeid. Samtalen kan for eksempel gi informasjon om risikomiljøer hvor ungdom ferdes. Informasjon som kommer frem kan også være viktig for politiets etterforskning av en straffesak. Ser man samtalen i et helhetsperspektiv, vil samtalsens etterretningsverdi kunne gi mulighet til å iverksette senere forebyggende tiltak. (POD, 2011). Et dilemma er hvordan politiet skal behandle informasjon som kan straffe en person. Bekymringssamtals hensikt er å forebygge kriminalitet gjennom å hjelpe ungdommen, ikke å opplyse en straffesak. Det er viktig å ha en bevisst holdning til bekymringssamtalen, så man ikke kamuflerer personorientert forebygging med kontrolltiltak og etterretning (Lie, 2011).

I Ot.prp.nr.106 (2001-2002) fremgår det at en bekymringssamtale kan gå over til å bli et avhør. Dette er et dilemma og kan være en begrensning hvis politiet ikke på forhånd har klart for seg hva samtalsens formål er. I følge politiloven § 13, 4 ledd(1995), skal den mindreårige og foreldrene gjøres kjent med at de ikke har plikt til å forklare seg for politiet. Det er politiloven og politiinstruksen som setter rammene for en bekymringssamtale. Dersom samtalen går over til et avhør, skal det straks gjøres kjent med de rettigheter og plikter som følger av straffeprosessloven (POD, 2011). Politiet må derfor kjenne til dette skillet, og være klar over hva som er til barnets beste før samtalen begynner. Lie (2011) skriver at flere politiansatte forsøker å løse dette dilemmaet ved å foreta et avhør før en eventuell bekymringssamtale. Da vil fokuset i avhøre være å avklare omstendighetene rundt hendelsen, mens bekymringssamtalen vil ha fokus på ungdommens valg, fremtid og konsekvenser.

3.4 Samarbeid

Veileder for politiets bekymringssamtaler påpeker hvor viktig det er at politiet samarbeider med andre etater i forbindelse med bruk av bekymringssamtalen. Både politiloven § 2 og politiinstruksen § 15, gir klare føringer for at politiet plikter å samarbeide med andre offentlige myndigheter. Politiloven § 2, 6 ledd (1995) sier

”Politiet skal samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for dette”

Et av de viktigste målene med bekymringssamtalen er å sikre god oppfølging av ungdommen. Samtalen kan gi mye informasjon og innsikt i den unges livssituasjon, og vil derfor være et godt grunnlag for å vurdere hva som gjøres videre av forebyggende tiltak, både av politiet, barnevern og andre etater. Årsakene til kriminalitet er komplekse og sammensatte, Tiltak som er aktuelle og som bør iverksettes kan strekke seg langt utover politiets ansvars- og kompetanseområde. Dette gjør at et tett samarbeid er nødvendig for å sikre en god oppfølging og at tiltakene som iverksettes blir gjennomført. Både veilederne for politiet bruk av bekymringssamtalen (POD, 2011) og handlingsplan for kriminalitetsforebygging (Justisdepartementet, 2009) påpeker at det er viktig å plassere ansvar for gjennomføring og oppfølging av den enkelte ungdom.

”En god oppfølging av den enkelte unge lovbryster for utsetter en klar plassering av ansvar, for utsigbar- het og helhet i samarbeidet mellom rettshåndhevere, hjelpeapparat, hjem og skole. Informasjonsutveksling og samarbeid med sikte på barnets beste, samt kunnskap om samarbeidspartnerens kompetanse og ansvar, er viktige forutsetninger. Videre kan en aktive- ring av barnets nettverk være avgjørende for videre funksjon og integrering i lokalsamfunnet.” (Justisdepartementet, 2009, p. 34)

Dette forutsetter et tverretattlig samarbeid og informasjonsutveksling. Det er begrenset hva bekymringssamtalen kan bidra med alene.

Foreldre er en av politiets viktigste samarbeidspartnere (Lie, 2011). Det er foreldrene som har hovedansvaret for barna. Bekymringssamtalen er en arena hvor foreldre har mulighet til å involvere seg. Gjennom ungdomstiden utsettes ungdom for stor sosial påvirkning av foreldrene. Som Pedersen (1998) skriver, viser en rekke studier at drikkemønsteret hos

ungdom, minner om det som foreldrene har. Selv om ungdom gjennom ungdomsårene kan virke isolert og tilbaketrukket, skal man ikke undervurdere foreldrenes innflytelse. Noen ganger kan foreldrenes innflytelse være til stor hjelp for politiet, andre ganger kan det være krevende. Som skrevet over, kan foreldrenes drikkevaner, sees i ungdomens drikkevaner. Er dette overførbart til kriminalitet? Damsgaard og Kokkersvold (2011) skriver at flere av deres informanter som forklarte at de var utsatt for vold i hjemmet, brukte vold overfor andre. Dette fenomenet fremkommer også i et annet studie – ”Utenfor, men innenfor” (Gravklev & Strøm , 2009) – hvor informanter forteller at oppveksten deres var preget av vold fra foreldrene eller foreldre som har hatt en omfattende rusmisbruk. Det påvirket atferden deres og gjorde vold og rus til en del av deres egen hverdag. Det er ikke vanskelig å se at foreldre med egen kriminalitetsproblematikk kan få problemer ved å være grensesettere for egne ungdommer. Det trenger ikke å være en avgjørende faktor, men politiet kan stå ovenfor foreldre som ikke er like interresert i ungdommens liv, og risikerer å ødelegge det forebyggende arbeidet siden de i utgangspunktet har dårlig innflytelse på ungdommen. Bekymrignssamtalen kan da brukes til å gi rett veiledning til foreldrene, og åpne dører til andre etater som er bedre egnet til å hjelpe. Klarer politiet gjennom samtalen å påvirke foreldrene, vil dette påvirke ungdommen. I et helhetsperspektiv er det de foresatte som fortsatt er primæroppdrageren.

Det er flere sentrale aktører som politiet kan dra nytte av ved utførelse og videre oppfølging etter bekymringssamtalen. Skole, helsetjenste, konfliktråd, fritidsaktører, rusomsorg, barnevernsombud og oppfølgingsteam er aktuelle samarbeidspartnere. Spesielt barnevernet er viktig når det kommer til ungdom og kriminalitet. Politiet og andre offentlige myndigheter er pålagt et plikt, en opplysningsplikt, til barnevernet etter barnevernloven § 6-4, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller at det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt (Barnevernloven, 1992). I saker hvor det er mistanke om kriminalitet eller rus i hjemmet, er dette særlig aktuelt. En bekymrignssamtale kan bidra til å avdekke og danne grunnlag for å varsle barnevernet. I noen tilfeller er det også hensiktsmessig at barnevernet er tilstede ved gjennomføringen av samtalen, noe som kan være ressursbesparende for barnevernet. Ikke minst vil færre samtaler minske påkjenningen for familien (POD, 2011). En mulig begrensning i samarbeidet mellom politi og barnevern, er at partene kan ha ulikt syn på hvilke tiltak som skal iverksettes for å forhindre videre risikoatferd. Barnevernets mål er å ivareta barnet, mens politiets mål er å være samfunnsbeskyttere. Politiet skal i likhet med barnevernet vurdere hva som er barnets beste, men de har også en plikt til å igangsette etterforskning og mulig straffeforfølgningstiltak når

ungdommen begår handlinger som også setter andre i fare (Lie, 2011). Hva som er formålstjenelig for den ene etaten, vil da komme i konflikt med tiltak den andre etaten mener er formålstjenelig ovenfor ungdommen.

Felles for alle offentlige etater er at de er underlagt taushetsplikt, noen strengere enn andre. Taushetsplikten kan legge begrensninger for informasjonsflyt når et samarbeid er etablert. Partene kan føle frustrasjon over den andres manglende kunnskap rundt reglene om taushetsplikt kan gjøre at det følels lettere å holde tilbake informasjon fremfor å dele den (Lie, 2011). Barnevernets⁴ taushetsplikt er strengere enn politiets.⁵ Den innebærer at politiet kan føle at barnevernet ikke utgir viktig informasjon om ungdommer politiet er bekymret for. Politiet har mulighet til å dele taushetsbelagte opplysninger til andre offentlige etater i den hensikt å forebygge kriminalitet. Barnevernet kan dermot bare dele taushetsbelagte opplysninger når det er nødvendig for å fremme barnevernets oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse⁶ (Lie, 2011). Dette kan skape informasjonsubalanse mellom etatene. For å bedre dette er det viktig å inneha kompetanse om hverandres taushetsplikt, og finne gode løsninger i samarbeidet innenfor taushetsplikt rammene. En mulighet som letter samarbeidet mellom etatene er at politiet eller barnevernet innhenter informert samtykke fra de informasjonen gjelder. Dette vil trygge samarbeidet mellom politiet og barnevernet. Et slikt samtykke bør innhentes så tidlig som mulig, gjerne gjennom bekymringssamtalen (POD, 2011). Informasjonen kan brukes videre i samarbeidet, for eksempel i et oppfølgingsteam⁷. Et innhentet informert samtykke vil gjøre det lettere for de ulike aktørene å komme med gode tverrfaglige tiltak som kan settes inn ovenfor ungdommen, dersom alle deltakerne har tilgang på lik informasjon.

⁴ Barnevernets taushetsplikt er regulert i barnevernloven § 6-7

⁵ Politiet taushetsplikt er regulert i politiloven §24

⁶ Barnevernloven § 6-7, 3.ledd regulerer barnevernets mulighet til å gi taushetsbelagte opplysninger til andre forvaltningsorganer.

⁷ Oppfølgingsteam består av relevante aktører som for eksempel politi, barnevern, rusomsorg, helsevesen, skole, kriminal- og friomsorg og konfliktråd. Oppfølgingsteam skal koordinere og følge unge lovbyggere tett opp (Lie, 2011)

4. Avslutning

Jeg har i oppgaven forsøkt å se problemstillingen

”Hvilke muligheter og begrensninger har politiet til forebygge ungdomskriminalitet ved bruk av bekymringssamtalen?”

i lys av allerede eksisterende teorier, litteratur og forskning på bruk av bekymringssamtalen.

Bekymringssamtalen er en del av personorientert kriminalitetsforebygging. Den senere tiden har personorientert forebygging gått fra å være generell skoleundervisning til å rette seg mot enkeltungdom eller grupper som befinner seg i risikosonen for å begå kriminalitet. Fokus på risikoungdom og enkeltgrupper har vist seg mer effektiv.

Om bekymringssamtalen forebygger ny kriminalitet hos ungdom er vanskelig å bekrefte eller avkrefte. Fra Danmark er det vist til positive resultater, samt tidligere nynazister som påpeker at bekymringssamtalen bidro til å forlate det nynazistiske miljøet. Når det er snakk om rusmisbruk syns lengre tiltak å ha størst effekt, noe som legger en begrensning på bekymringssamtalen som i utgangspunktet bare er en samtale.

Bekymringssamtalen gir mulighet til tidlig intervensjon ovenfor unge kriminelle og de som befinner seg i risikosonen. Dette gir politiet mulighet til å kartlegge og initiere til tiltak i en tidlig fase av problemet. En tidlig intervensjon bør komme så tidlig som mulig for i den grad svekke og endre en negativ atferd før ungdommen begår alvorligere handlinger. En begrensning med tidlig intervensjon er at politiet må klare å identifisere hva som er normal og unormal atferd blant ungdommen. Et dilemma som reiser seg i denne sammenhengen er i hvilken grad politiet skal blande seg inn i oppdragelse. Tidlig intervensjon kan i verste tilfellet virke mot sin hensikt ved å ta fra foreldre følelse av ansvar og mulighet til å gripe inn i ungdommens liv, noe som svekker primærkontrollen.

Bekymringssamtalen er en viktig etterretningsverktøy. Det kan fremkomme nyttig informasjon som kan ha viktig betydning videre i et større forebyggingsperspektiv. Samtidig er bekymringssamtalen et forebyggende verktøy, ikke et verktøy til å belyse en straffesak.

En viktig mulighet bekymringssamtalen kan bidra med, er at den åpner for samarbeid med andre etater. I samråd med nasjonale strategiplaner for kriminalitetsforebygging, legger bekymringssamtalen opp til både tverretatlig og tverrfaglig samarbeid. Et tett samarbeid med andre etater sikrer god og riktig oppfølging, samt bidrar med klare ansvars- og rolleområder. Viktige samarbeidspartnere i det kriminalitetsforebyggende arbeidet er foreldre, barnevern,

skole og helsevesen. På en annen side kan samarbeid by på utfordringer og føre til begrensninger. Forskjellige parter kan ha forskjellige oppfatning om hva som er det beste for ungdommen. Offentlige aktører er også underlagt taushetsplikt som kan medføre begrensinger i informasjonsutveksling og derav hindre samarbeid. Innhenting av informert samtykke av de informasjonen gjelder og gode kunnskaper om hverandres taushetsplikt vil kunne lette samarbeidet og løse utfordringene.

Med utgangspunkt i oppgaven mener jeg at bruk av bekymringssamtalen som forebyggende verktøy opp mot ungdomskriminalitet har flere muligheter enn begrensninger. Bekymringssamtalen er en plattform hvor politi og enkeltungdommen kan ha en god samtale, men også være et ledd i et forebyggende helhetsperspektiv.

5. Referanseliste

Augeland, R. L., Mæland, H. J., & Røsandhaug, K. (2011). *Politirett* (2. utgave. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske.

Barnevernloven. (1992). *LOV 1992-07-17 nr 100: Lov om barneverntjenster(barnevernloven)*.

Christie, N. (1997). Sosial Kontroll. I L. Finstad, & C. Høigård, *Kriminologi*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Damsgaard, H. L., & Kokkersvold, E. (2011). *Ungdom på ville veier, Skoleerfaringer og kriminalitet*. Oslo: Unipub.

Egge, M., Barland, B., Ruud, M. E., & Haaland, T. (2008). *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene, En evaluering av praksis i fem kommuner*. Oslo: Norsk institutt for by-og regionsforskning.

FOR-2013-02-14-199. (2013, Februar 14). *Narkotikaforskriften*. Hentet Mai 9, 2013 fra Lovdata.no: <http://www.lovdata.no/ltavd1/filer/sf-20130214-0199.html>

Gravklev, J., & Strøm , A. (2009). *Utenfor, men innenfor. Marginalisert ungdom med alvorlige atferdsvansker og deres opplevelse av sin situasjon*. Telemark: Høgskolen i Telemark.

H.M Kong Harald V. (2011, 12 31). *Kongehuset*. Hentet 01 30, 2013 fra Kongehuset: http://www.kongehuset.no/c27008/tale/vis.html?tid=96023&strukt_tid=27008

Helland, H., & Øya, T. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Helsedirektoratet. (2009). *Fra bekymring til handling - en veileder om tidlig intervensjon på rusområdet*. Oslo: Helsedirektoratet.

Jenssen, A. V. (2010, 12 02). *Ditt Oslo*. Hentet 01 30, 2013 fra Ditt Oslo, Norsdands blad: <http://www.noblad.no/nyheter/fikk-ros-av-stoltenberg-1.5855529>

Justisdepartementet. (2009). *Gode krefter - kriminalitetsforebyggende handlingsplan*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Jydske Vestkysten. (2011, mars 21). *Koding*. Hentet mars 05, 2013 fra Politiets kriminalitetsforebyggende forum: <http://www.pkforum.no/images/PDF/bekymringssamtalen%20kolding1.pdf>

Lie, E. M. (2011). *I forkant, kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Mathiesen, T. (1995). *Kan fengsel forsvares?* Oslo: Pax Forlag A/S.

Nilstad, M. (2004). *Publikumsrettet politiarbeid, spesiell del*. Nesbru: Forlaget Vett og Viten.

Olsen, T. (2011). *Nynazistiske miljøer – en studie om tilslutnings- og exitprosessene*. Stavanger: Universitetet i Stavanger.

Ot.prp.nr 106 . ((2001-2002)). *Om lov og endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m(lovtiltak mot barne-og ungdomskriminaliteten)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Pedersen, W. (1998). *Bittersøtt; ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.

POD. (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale. Dialog for ansvar og positiv endring*. Politidepartementet. Oslo: Politidepartementet.

Politoloven. (1995). *LOV 1995-08-04 nr 53: Lov om politiet (politoloven)*.

Statistisk Sentralbyrå. (2005, desember 01). *Kriminalistatistikk*. Hentet mars 01, 2013 fra Statistisk Sentralbyrå: http://www.ssb.no/a/kortnavn/a_krim_tab/tab/tab-2012-03-28-23.html

Thoresen, L. R., Lid, S., & Stene, R. J. (2009). *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

5.1 Selvvalgt pensum:

Damsgaard, H. L., & Kokkersvold, E. (2011). *Ungdom på ville veier, Skoleerfaringer og kriminalitet*. Oslo: Unipub. (kap 1, 5 og 6. 45 sider)

Helland, H., & Øya, T. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. (kap 3 og 4. 53 sider)

Helsedirektoratet. (2009). *Fra bekymring til handling - en veileder om tidlig intervensjon på rusområdet*. Oslo: Helsedirektoratet. (96 sider)

Olsen, T. (2011). *Nynazistiske miljøer – en studie om tilslutnings- og exitprosessene*. Stavanger: Universitetet i Stavanger. (84 sider)

POD. (2011). *Veileder for politiets bekymringssamtale. Dialog for ansvar og positiv endring*. Oslo: Politidepartementet. (28 sider)

Totalt ca. 290 sider